

ŠAH, mat, OBLIKA ...

Plečnik

FABIANI, PLEČNIK IN VURNIK V SAHOVSKI PODOBI.

Piše Gregor Šket
Foto Ljubo Vučelić

Sah je kraljevska igra, v kateri se skriva vojna in mir. Je plemenita, velika in mogočna. Je strategija in takтика. Je svojevrsten odraz življenja in družbe. Tako je razmišljal že Benjamin Franklin, eden izmed ustanoviteljev Združenih držav Amerike in tisti, čigar podoba krasi stodolarske bankovce: »Življenje je neke vrste sah. Vsebuje tako vpzpone in padce, veselje in radosť, tekmovanje, zmage in poraze, dobre in bolne potete.« Je zdobba o predanosti, zaščiti, varnosti in nevarnosti. Je neskončno morje kombinatorike. Je vrhunski trening za možgane ali, kot je dejal Emanuel Lasker, nemški matematik in filozof ter seveda sahovski svetovni prvak: »Ko vidis dobro poteko, takoj začni premisljevati o še boljši!« Je tudi improvizacija, ki pomaga, da se človek znajde v določeni situaciji. Na to je mislil Bobby Fischer, ko je dejal, da ne verjame v psihologijo, temveč le v dobrе potete.

Prav zaradi neskončne kombinatorike in bogate simbolike je sah tudi svojevrstna

dekoracija. Tako je bilo pravzaprav že od nekdaj – v newyorskem Metropolitanem muzeju na primer hranjivo transko garniture, iz dvanajstega stoletja, katero figure se ne bi stranoval tudi slišni slavnici oblikovalci. Sah so morda najprej igrali na severozahodah Indije. Začetek baje se ga v šesto stoletje. Le nekoliko mlajši so dokazali o igranju šaha s perzijskega področja, od koder naj bi izviralo tudi ime (sah po perzijsku pomeni kralj), iz katerega naj bi se razvila tudi angleška beseda chess. V Evropo je sah prišel nekoliko pozneje, prvi maj bi ga prinesli trgovci iz muslimanskih držav.

Od takrat je nastalo na tisoče različnih garnitur, ki so pogosto tudi odraz umetnostnih slogov dočasnih obdobjij. Iz Daljnega vzhoda prihajajo garniture iz slonove kosti, stekla, dragocenega lesa, brona, keramike in različnih marmorjev. To so običajno zelo bogato okrašene v zeleno natančno izdelane figure. Toda med šahisti velja, da se s takšnimi figurami ne da igrati. Ker so premožljive, sahista pa se, ko je osredotočen na igro, ne more ukvarjati se z razločevanjem figur. Podobno velja tudi za številne modernistične komplekte, ki so izdelani iz stekla, kovin in umetnih materialov. Tudi tanje velja, da so težavni za resnejšo igro.

Pravi šahisti prsegajo in tako imenovane turnirne ali igralne šahne. Enega iz-

med vzorčnih kompletev, ki še danes velja za pojmom turnirškega saha, je v prvih polovici devetnajste stoletja oblikoval Nathaniel Cook, sicer urednik tednika The Illustrated London News. Ko je oblikoval sah, je prosil sahovskega mojstra Howarda Stauntaona, ki je v njegovem časopisu pisal rednemu sahovsko rubriko, naj o njegovih garniturah napiše kakšen članek. Staunton je res storil tako, pohvalil je prepoznavnost figur, njihovo stabilnost in obliko. Seveda sta se s Cookom dogovorila, da bo dobival določeno priznajo za prodajo. Vsaka garnitura je bila opremljena s Stauntontovim podpisom, in to je bilo zagotovilo za izredno priljubljeno teh figur. Komplet, ki se danes sliši na imenoma Staunton, je postal standard, na katerega prsegajo tako poklicni kot ljubiteljski igralci. »Če bi sahista izbril komplet, s katerim najraje igrajo, bi staunton zmagal z ogromno večino,« je prepričan ameriški sahovski mojster Anthony Saidy.

Seveda ima staunton tudi številne izpeljanki. Med njimi je tudi garnitura dubrovnik, poimenovana po sahovski olimpijadi iz leta 1950, na katero je menila prsega legendarni Bobby Fischer. In prav s sahovskim dubrovnikom je tesno povezana zgodba priznane slovenskega izdelovalca sahov. Janez Novak, seveda na lastnik vseh tistih vzorčnih primerkov kreditnih kartic, temveč nekdajni

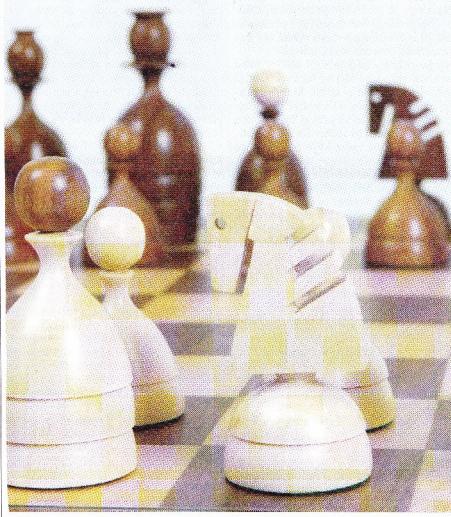
glasbenik in ljubiteljski igralec šaha, je tako rekoč po naključju, ker pravzaprav ni vedel, s čim bi si služil kruh, zacet izdelovati šahovske komplete. »Vendor tisto na začetku ni imel z današnjo dejavnostjo prav nič skupnega. Na strojni način smo izdelovali gostilniške šahne, taksne, na katere ni bilo treba paziti in za katere je bilo vseemo, če se je na njih pojavila kakšna praska,« se spominja. Potem se je ukvarjal z drugimi zadevami in na sah je tako rekoč pozabil. Dokler ga ni poklical slovenski šahovski velemojster Bruno Parma, ki je v svoji trgovini pred leti prodajal njegove garniture. Parma vprašanje se je glasilo: »Ali bi začel izdelovati garniture dubrovnik?«

»U, naloga je bila precej zahtevena, iz-živ se toliko večji. Najprej sem mislil, da bom figure lahko izdelal na strojni način, a niti in šla. Ko mi ni uspelo, sem vse skupaj za nekaj časa pospel v hot,« razčakuje Parma. Ta hot je bil izjemno razgledan, sicer izmed lesarjev, ki je telega dne božjih dubrovniških figure in očetu vrzel rokanice: »Pa bomo verdat malni naroditi ta dubrovnik!« In so ga. Potem so izdelali še tri turnirske garniture, poročač pavasovič in preseljen. S časom sta tudi Novak postala velemojstra na svojem področju. Njune figure na primer prodajajo v največji ameriški sahovski trgovini Chess USA. Nad nujnimi izdelki so navdušeni večno zahteveni Britanci. Celo na daljno Kitajsko sta zašla ... Zgodba pa s tem se zdalec ni konča. Janez in Gregor Novak se namreč vseskozi izpopolnjujata in izčeta nove izzive. Tako sta že pred časom s kodelovanjem poklicana oblikovalca Oskarja Kogojn in izdelala njegovo garnituro. Nekoliko pozneje se se njune poti prekržejo z arhitektom in profesorjem Janezom Subadolem. Glede na to, da je Sudaholc v svoji karieri oblikoval in izdelal na desetine stolov in da je tudi sam velik lesoljub, so bili takoj na isti valovni dolžini. Tako se je rodila ideja o sahovskih garnitureh po arhitekti predlogi treh slovenskih genijev – Ivana Vurnika, Maški Fabianije in Jožeta Plečnika. Janez Suhadolcu, ki se že od nekdaj navdušuje nad vsemi oblikami slovenskega umetnostnega izročila, je prepoznavne slike treh arhitektov uspešno mojstrsko prenesti v sveh sahovskih figur. Vse tri garniture so izdelane iz plumbenega lesa – javorjevega in orehovega. Figure so ročno stružena, obdelane in obtežene. Konjske glave so celo ročno rezbarjene.

To so garniture vrhunske oblike in izdelave, za katere si brez težav predstavljamo, kako jih predsednik Turk s ponosom poddarja svojim kolegom po svetu. ■

Fabiani

Vurnik

AVGUST 29 · POLET